

Lumea sacrului²

Hai, hai, hai,
Că pân' la rai,
Că pân' la iad
E numai un gard
Și acela-i spart.

În descrierea universului înconjurător, vizibil sau nu, diferitele mitologii apelează la reprezentări ce diferențiază încărcătura sacră a spațiului, opoziția fundamentală care funcționează aici fiind aceea de aparență și esență. Nimic nu este ce pare a fi, sau, cu alte cuvinte, pe lângă reprezentările profane pe care le avem despre lumea aceasta, lumea cealaltă, casa în care locuim, prag, fereastră, hotar ș.a., la o lectură atentă a materialului folcloric descoperim o informație extrem de bogată, de coerentă ce vine în sprijinul filosofiei de viață a țăranului român.

Cartea de față este o completare, la nivel spațial, a reprezentărilor temporale din calendarele populare românești. Dacă, în *Calendarele poporului român*¹, am pus în evidență structura elaborată a reprezentărilor populare asupra timpului, sacru sau profan, volumul de față dorește să ofere o imagine cât mai completă asupra structurilor spațiale.

Distingând, în primul rând, între *lumea aceasta* și *lumea cealaltă*, informațiile adunate ne prezintă, ca și în cazul calendarului popular, viziuni (uneori) extrem de diferite despre spațiul umanizat sau nu, rodul unor concepții străvechi, cu o viețuire îndelungată în acest areal cultural. Elementele creștine sunt, fără îndoială, prezente, dar, în ceea ce privește facerea lumii, de exemplu, dominante sunt narațiunile de tip bogomilic, în care eroii principali ce iau parte în actul creației cosmice sunt cele două entități, numite atât de diferit – Dumnezeu și Diavolul, Fărtatul și Nefărtatul ș.a.; în mod asemănător, când vorbim despre lumea cealaltă, avem de-a face, cum se va vedea la momentul potrivit, cu viziuni paralele ce uneori interferează, una arhaică și alta de sorginte creștină. Multitudinea pământurilor (după modelul cerurilor), precum și interschimbabilitatea lor nu are însă de-a face cu o viziune creștină, așa cum se întâmplă, de altfel, și cu punctele terestre de mare intensitate sacrală, zonele numite convențional de hotar, liminale, în care se desfășoară mai toate obiceiurile ce jalonează viața oamenilor, fie ele din cadrul riturilor de trecere sau calendaristice.

Lucrarea, așa cum am menționat, e structurată în două mari părți: *lumea aceasta*, lumea vizibilă, la care au acces și oamenii, ca ființe vii, și, respectiv, *lumea cealaltă*, univers paralel în care oamenii pot ajunge încă din timpul vieții (celălalt tărâm al basmelor, în care se ajunge prin coborâri sau ascensiuni spectaculoase sau pur și simplu prin deplasări de lungă durată, în plan orizontal, spre marginile universului terestru).

¹ Prima ediție, Editura Paideia, București, 2001, ediția doua, revăzută și adăugită, Editura Paideia, București, 2009.

Lumea aceasta este surprinsă de la origini, prin capitolele *Facerea lumii, Apa cosmică, Pământul* (cu accent pus mai ales pe legende de origine), după care se face, treptat intrarea în universul umanizat. Pe pământ, în primul rând, vom vorbi despre spațiul umanizat în general, prin *considerații generale despre spațiu* în credințele populare, apoi despre spațiul locuit de oameni: *Casa, Interiorul casei, Exteriorul casei, Curtea, În sat*. Se face, în continuare, trecerea spre spațiul neumanizat, în care oamenii ajung ocazional: *În afara satului – Moara, Pe câmp, În lan, La vie, La hotar, La răspântie, În pădure; În lumea apelor – Apele terestre, La râu, Marea, Balta, Iacul, Sorbul apelor, Apa Sâmbetei, Podul*; prin reprezentările legate de *Munți, dealuri și văi* se face treptat trecerea spre Lumea de sus, surprinsă de la origini până la apariția formelor de manifestare concretă, cunoscute de oameni și vizibile acestora: *Cerul, Geografia cerului, Soarele, Luna, Stelele, Văzduhul, Vânturile, Ploaia, Piatra, Curcubeul*.

Lumea cealaltă nu mai este la fel de bogată în reprezentări, însă poate fi reconstituită și ea, pe baza credințelor populare, cu destul de mare acuratețe. Se vorbește, în cele mai multe situații, de o *lume de jos*, în care sunt localizate numeroase ființe demonice, unde se află Școala de solomonie, dar și Rohmanii. Trebuie făcută o distincție clară între *Cealaltă lume a basmelor*, văzută ca un univers paralel, sub pământ, deasupra acestuia sau la capătul lui, în care locuiesc atât ființe umane, cât și nonumane, caracterizată de numeroase deosebiri ce îi subliniază caracterul aparte, bogăția. De partea cealaltă, vorbim de o *lume a morților*, în care sufletele oamenilor se duc după moarte. Trecerea în această lume este prezentată din momentul anterior morții, prin ilustrarea nu numai a pregătirilor de expiere a sufletului muribundului și mai ales prin cele de asigurare a unei bune deplasări a acestuia în universul funebru, cât mai ales atingerea destinației finale. Credințele populare românești prezintă modele diferite de reprezentare ale lumii celeilalte. Avem, pe de-o parte, *Imagini arhaice ale lumii celeilalte*, ce vorbesc despre *Călătoria în lumea cealaltă, Plecare, Drumul propriu-zis, Țara fără dor*, dar și de o *Viziune creștină a lumii celeilalte*, în care avem o altă imagine a *Drumului*, vorbim despre *Vămi, Poduri, Drumul spre iad, Iadul, Geografia iadului, Draci*, apoi despre *Rai, Geografia raiului, Dumnezeu, Îngeri, Grădina raiului*.

În sfârșit, o a treia parte a lucrării o reprezintă credințele populare despre sfârșitul lumii. Dacă am prezentat la început imagini legate de apariția universului, ni se pare firesc să includem și credințele care vorbesc despre extincție și judecata de apoi, precum și despre ciclurile cosmice avute în vedere.

În ceea ce privește structurarea materialului, am ales aceeași variantă din *Calendarele poporului român*, în care credințele populare sunt grupate pe elemente

Centenară
(Sălciova de Jos,
foto Kurt Hielscher, 1933)

ce se referă la tradiții, obiceiuri, practici de propițiere (pentru bunul mers al vieții și al treburilor), practici apotropaice (apărător de rele și durere), practici cu caracter oracular, terapeutic, magic, considerații despre starea vremii, precum și, în plus, credințe legate de originea elementelor discutate, prezentate la începutul articolului.

În numeroase sisteme mitologice, spațiul sacru este descris în sistemul opozițiilor semiotice binare – *stânga/dreapta, sus/jos, curat/necurat, cer/pământ, pământ/spațiu subteran, nord/sud, est/vest, mare/uscat, uman/nonuman, casă/pădure* etc. Una dintre cele mai evidente realizări ale spațiului sacru poate fi considerată lumea „răsturnată”, o imagine în oglindă a lumii noastre, pământene. Coordonata temporală a acestei lumi este marcată negativ – când la noi e noapte, pe lumea cealaltă e zi (la africani, mexicani, azteci, karenii, eschimoși, egipteni, dar și la români), răsăritul este la miezul nopții (la germanii), când la noi e iarnă, acolo e vară (în Oceania, la populațiile siberiene, la indienii nord-americani ș.a.), iar oamenii merg cu picioarele în sus. Rușii spun că duhul pădurii umblă cu spatele înapoi, dar astfel de duhuri sunt cunoscute și de egipteni. La bulgari, Ciuma merge numai înainte.

Acolo, pe tărâmul celălalt, al morților și al spiritelor, oamenii pot avea picioarele răsucite, orientate invers (la chinezi), la fel și limbile (aceasta fiind explicația graiului atât de diferit de al nostru). Hrana personajelor malefice e reprezentată de „necurătenii” (= anti-hrană); să nu uităm nici cadourile făcute pământenilor – cărbuni, excremente de animale, care, odată ajunse în această lume, se transformă în aur, argint, hrană de o calitate deosebită. În basmele rusești, când se intră pe tărâmul morților copitele calului sunt întoarse, răsucite etc.

De cele mai multe ori nu este foarte clară distincția între lumea de dincolo, lumea morților, și lumea sacrului, populată de ființe supranaturale vii (pentru că, la rândul lor, ele pot fi constituite, așa cum multe sisteme mitologice ne-o arată, chiar din morți demonologizați, în virtutea credințelor animiste despre viață și suflet). În *Dicționarul de simboluri*, J. Chevalier și A. Gheerbrant fac, totuși, această deosebire: „Lumea de dincolo este domeniul misterios unde se duc toți muritorii după moarte. Diferă de Lumea Cealaltă, care nu este o lume de dincolo, ci una care stă alături de a noastră sau adeseori o dedublează, în sensul că aceia care locuiesc în ea pot intra sau ieși de acolo liber. Pot chiar să-i invite pe muritori acolo, în vreme ce din Lumea de dincolo nu de înapoiază nimeni (...). Prin definiție, Lumea Cealaltă aparține zeilor, în opoziție cu lumea oamenilor care trăiesc pe pământ, aceștia din urmă ducându-se în lumea de dincolo². Cum contiguitatea este, așa cum am văzut, principiul fundamental pe care se bazează întreaga gândire magică, este și firesc ca reprezentările celeilalte lumi s-o plaseze undeva, în imediata noastră apropiere. Printre miturile americane există un subiect care narează întâmplările unui om plecat să-și caute soția care murise. El nimerește într-o pădure și descoperă că se află în împărăția morților (să nu uităm și reprezentările antice: cele mai multe din intrările în lumea subpământeană erau înconjurată de o pădure virgină, de nepătruns³. Că este foarte aproape de noi ne dăm seama din numeroase credințe care vorbesc de existența unui astfel de univers paralel, în care se poate pătrunde. În momentele de ruptură temporală, deci, de maximă sacralitate (de Paște, Crăciun, în timpul cutremurelor, eclipselor) ecourile celeilalte lumi pot fi sesizate cu ușurință. Atunci, se spune, cine își pleacă urechea la pământ are posibilitatea să audă voci ale locuitorilor acelei lumi, sunete de clopot etc.: „Sunt oameni cari povestesc că l-au văzut /pe Cățelul Pământului/, că l-au auzit, alții spun că chiar îl aud lătrând în fundul pământului,

² *Dicționar de simboluri, mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, Ed. Artemis, București, 1994, vol. II, p.236.

³ V.I. Propp, *Rădăcinile istorice ale basmului fantastic*, Ed. Univers, București, 1973, p.56-57.

dacă pun urechea la pământ"⁴. De asemenea, despre blajini se crede că ei stau în pământ, „și, în ziua de Paștile lor, de ai pune urechea în prag, ai auzi cum strigă și se bucură că-s Paștile, dar ai rămâne surd toată viața"⁵. Tot la Papadima citim: „Când pământul se cutremură, – și atunci se știe că se cutremură marea, pământul și cerul strâns legate într-însele – dacă ar pune cineva urechea la pământ ar auzi oamenii de pe cea lume vorbind, vitele răgând, clopotele trăgând"⁶.

Trecerea dintr-o lume în alta, și ea un moment important în reprezentările ce privesc spațiul mitologic, se bazează, la rândul-i, pe o opoziție: mișcarea realizată este în ambele sensuri – din supranatural în natural și, respectiv, de la uman la supranatural. Când se realizează trecerea din lumea noastră în lumea cealaltă, practicile sunt diferite de cele obișnuite. La eschimoși mortul era scos pe fereastră, și nu pe ușă, pe unde ieșea când era în viață. Aceasta și pentru a nu putea reveni, nefiind familiarizat cu noua cale de acces. Unele popoare spărgeau în perete o fereastră prin care era scos cadavrul, iar după ieșirea lui din casă, era acoperită, zidită. La români se spune: fiindcă omul se naște cu capul înainte, la mormânt se duce cu picioarele înainte. Excepțiile de la regulă sunt evidente: vârcolac devine omul care se naște cu picioarele înainte (la polonezi). Ucrainenii spun despre vrăjitori că dorm altfel decât ceilalți oameni – cu capul la ușă și cu picioarele la icoane. Germanii cred că dracul începe un lucru invers decât o fac oamenii – de exemplu, construcția unei case este începută de la acoperiș. Spiritele casei, la ruși, vrăjitoarele, la polonezi, torc invers. Pentru a scăpa de șicanele duhului pădurii, la încheierea discuției cu acesta, rușii repetă, de la capăt la coadă, primul cuvânt rostit de demon.

Pentru ființele supranaturale, trecerea la lumea umanului se face, în principal, prin schimbarea înfățișării, prin transformări. Acest tip de schimbare este caracteristic tuturor tipurilor de personaje malefice. Transformarea poate fi completă, cu pierderea (aparentă) a calităților, „semnelor” supranaturale, sau parțială (animale care vorbesc, elemente compozite uman-animal – coadă de cal, copite, picioare de pasăre, aripi (la români, ruși, polonezi, bulgari, lituanieni etc.)). Forma de deplasare cea mai întâlnită este zborul, dar, datorită multitudinilor înfățișărilor pe care poate să le ia personajul, acesta se poate deplasa oricum, în funcție de „forma” sa.

Contactul forțat cu personajul malefic se face tot prin intermediul unor elemente care țin de lumea la care vrem să accedem: conform unor credințe populare

⁴ Tudor Pamfile, *Mitologie românească*, I, *Dușmani și prieteni ai omului*, București, 1916, p.367-368.

⁵ Ovidiu Papadima, *O viziune românească asupra lumii*, Ed. Saeculum I.O., București, 1994, p.120.

⁶ *Idem*, p.43.

Cioban din Santa Maria (foto Kurt Hielscher, 1933)

ucrainene și croate, dracul poate fi văzut printr-o gaură făcută într-un ou de paște, sfințit, sau printr-o așchie de la sicriu. Ambele elemente – oul și sicriul – sunt metafore clare pentru lumea morților, cea care, după multe credințe, adăpostește și personajele malefice.

Și oamenii, vii sau morți, conștient sau nu, pot realiza trecerea în cealaltă lume. Prin această sintagmă nu se înțelege, de această dată, lumea morților, a celor fără viață, ci o lume, nu neapărat distinctă, în care își au originea personajele supranaturale malefice. Greșelile de ritual sunt cele mai frecvente modalități de accedere la supranatural: nou-născutul nepăzit este răpit, schimbat cu supranaturalul malefic, copiii blestemați sunt răpiți de spiritele pădurii, de diavoli etc. Tot greșeli de ritual – traversarea de către un animal, pasăre, trecerea pe sub sicriu a unei pisici etc. îi transportă pe cei morți în altă lume, într-o altă calitate (strigoii, vampiri). Tot aici se înscrie și nerespectarea ritualului de înmormântare pentru cei decedați în urma unor cauze nenaturale. Conform credințelor populare, acești morți stau la originea aproape tuturor personajelor malefice din mitologiile diferitelor popoare.

Trecerea conștientă într-o altă lume este realizată de vrăjtoare. Acestea, ca reprezentante ale umanului, ajutate sau nu, trec granița celor două lumi după un ritual bine stabilit (zborul prin horn, dansurile sau bătăile de la răspântie ș.a.). Această categorie de personaje are un statut aparte, în sensul că ele realizează trecerea de două ori – în timpul vieții, ca vrăjtoare, acționând împotriva umanului din interiorul lumii acestuia și, respectiv, după moarte, ca strigoii, când revin în lumea umanului pentru a-și continua acțiunile nefaste. Pentru o categorie de personaje momentul trecerii este brutal evidențiat cu ajutorul declanșării unor fenomene meteorologice cu caracter de calamitate (secetă, ploi abundente, ce produc inundații, vijelii etc.), subliniindu-se încă o dată nefirescul momentului respectiv (moartea unor vrăjitori, sinuciderile sunt treceri automate în rândul personajelor malefice). Când plouă cu soare, sârbii spun că vrăjitoarele au sabat, rușii – că înecații își usucă hainele sau este semn că se va îneca cineva. Ucrainenii cred că vrăjitoarele se spală în râu doar când plouă cu soare. De asemenea, se produce vânt, vârtej când vrăjitoarele fac farmece.

Trecerea dintr-o lume în alta implică, în primul rând, traversarea unui element spațial cu rol de mediator între cele două lumi (ușa, fereastra, pragul, hotarul, cursul de apă ș.a.). Uneori chiar simpla trecere, traversare, în afara unui topos sacralizat, are uneori consecințe funeste: să nu se pășească peste un copil, că nu va mai crește (la români, aromâni, germani, mexicani). De asemenea, se crede că nu este bine ca un copil să treacă pe sub o ață, când este depănată pe ghem, pentru că nu va mai crește. Dacă o femeie însărcinată trece peste un mormânt (spațiu sacru deschis), îi moare copilul. Și situația contrară este la fel de periculoasă: „Dacă un mort se trece peste o apă, una din rudele lui aruncă în acea apă un ban, plata podului”, pentru că altfel apa ar seca. Situația este la fel de periculoasă chiar dacă agentul este un animal: „Dacă trece mîța peste un copil nebotezat, copilul se spurcă”. Când murea cineva, atât corpul neînsuflețit, cât și groapa făcută se păzeau, ca să nu treacă peste ele vreun câine sau pisică (la români, sârbi, bulgari). Tot pentru ca mortul să nu devină strigoii trebuie să nu dai cocoș peste groapă. Groapa unui mort se păzește ca să nu treacă peste ea vreun câine; altfel, vor mai muri și alți membri ai familiei. Dacă, am văzut, la români nu era bine să dai peste groapă un cocoș, pentru ca mortul să nu se facă strigoii, la ucrainenii, dar și la români, pasărea care trebuia să participe la actul magic era găina, cea care trebuia să-i curețe calea omului pe lumea cealaltă și să-i asigure răposatului o călătorie fără probleme pentru atingerea scopului final.

În gândirea mitologică, marcarea sacră a spațiului este deosebit de variată. Există locuri curate, faste, bune pentru îndeplinirea cu succes a unor întreprinderi umane, dar, mai ales, locuri necurate ce trebuia evitate pentru a nu avea surprize

neplăcute. În general, reprezentările mitologice pun preț îndeosebi pe elementele nefaste, de care oamenii trebuie să se țină la distanță, deoarece pot produce mult mai multe rele decât valențele benefice sau neperturbatoare ale elementelor neutre sau pozitive din punct de vedere mitologic. Nu este întâmplător, astfel, faptul că, de cele mai multe ori, când vorbim de aceste locuri cu puternică încărcătură mitologică, predominante sunt practicile apotropaice performate în preajma lor: oamenii le evită pentru a nu-și face rău sau, dimpotrivă, le accesează pentru a îndrepta un rău survenit anterior.

Locurile necurate, de exemplu, sunt locuri în care se face frecvent simțită prezența supranaturalului malefic, mai ales în urma contaminării spațiului respectiv, a contagiunii. În mitologia română, „loc rău nu e, așa, oriunde. E loc rău din lele, e loc rău din păcate grele sau din farmece”, aflăm de la Ernest Bernea, locul unde au jucat lelele, unde s-a ridicat volbura, unde s-a produs un vârtej de praf, unde a fost îngropat un mort necurat. Tot loc necurat este și intersecția a două drumuri, răspântia: „să nu se scalde cineva unde se întâlnesc două ape, căci e rău de moarte”. Locuri necurate (sau, poate, mai bine zis, sensibile) sunt și cele de graniță, acolo unde supranaturalul poate trece ușor în lumea umanului: locuri de hotar, locul unde întoarce plugul când se ară câmpul, copaci bătrâni, locul de sub acoperiș, lângă casă. Credințele ucrainene definesc locul necurat ca fiind acela în care diavolii, aruncați din cer, au murit, lovindu-se de pământ. Dar loc rău este pentru oameni și cel în care locuiește un duh rău (cum ar fi lelele sau duhurile bolilor).

„Piatra o trimite Dumnezeu, ca pedeapsă, peste locuri unde a fost ucis un om, și și-a făcut singur seama”. În strânsă legătură cu această credință, românii spun: „când o fată prăpădește un copil și-l îngroapă pe locul acela musai să se facă piatră. Ea sfarmă pământul ca să descopere ce s-a făcut”. Prezența locului marcat negativ se poate constata, de multe ori, prin capacitatea lui de influențare a spațiului înconjurător, ducând până la perturbarea acțiunilor persoanelor care veneau în contiguitate cu el: „Dacă treci prin pădure și calci pe locul unde s-a împușcat cineva, duhul cel necurat care a făcut șotia acolo îți ia mințile și rătăcești, ca să te bagi în vreo baltă, ca să fii al lui”. Tot românii spun: „Femeia care trăiește în fărădelege, pe unde calcă, pământul arde sub picioarele ei. Pe câmp să n-o trimiți la lucrat, la prășit, căci nu va fi nimica în urma ei, totul se tulbură și nu-i cu spor”.

Sistemul elementelor care alcătuiesc spațiul mitologic sacralizat este format din numeroase elemente, parte aflate în lumea aceasta, parte asigurând un transfer de putere între cele două lumi: *hotarul*, *răscrucea drumurilor*, *oglindea*, *hornul*, *fereastra*, *pragul*, *curcubeul* etc. sunt numai câteva dintre acești *topoi* analizați în volumul de față.

La șezătoare (foto Muzeul Țăranului Român)

Cuprins

<i>Lumea sacrului</i>	5
<i>Lumea aceasta</i>	19
<i>Facerea lumii</i>	21
Apa cosmică	23
Pământul	24
Miezul pământului	32
<i>Căţelul pământului</i>	32
Stâlpii pământului	32
Marginea pământului	38
<i>Mărul roş</i>	39
Mijlocul pământului, buricul pământului	39
<i>Sorbul pământului</i>	40
<i>Pe pământ</i>	41
Spaţiul umanizat	41
Consideraţii generale despre spaţiu	41
<i>Locuri curate</i>	41
<i>Locuri necurate</i>	42
<i>Stânga</i>	43
<i>Dreapta</i>	46
<i>Urma</i>	49
<i>Jos</i>	53
<i>Sus</i>	55

Casa	56
Considerații generale	56
Zidirea casei	63
Stafia	67
Interiorul casei	70
Pragul	70
Ușa	76
Fereastra	79
Masa	84
Patul	89
Leagănul	91
Oglinda	91
Grinda	94
Focul	96
Vatra	101
Soba	105
Cuptorul	107
Hornul	110
Exteriorul casei	114
Prispa	114
Acoperișul	115
Streașina	117
Podul casei	120
Curtea	121
Considerații generale	121
Gardul	124
Poarta	127
Pârleazul	129
Fântâna	130

Tăietorul de lemne	137
Gunoii din curte	138
Cotineața	138
Grajdul	140
Grădina	142
Copacii, pomii fructiferi	144
Răzorul, stratul	149
Mușuroiul furnicilor	149
În sat	151
Satul	151
Pe drum	153
La biserică	157
La cârciumă	161
În afara satului	163
Moara	163
Pe câmp	167
În lan	171
La vie	175
La hotar	179
La răspântie	184
În pădure	187
Lumea apelor	192
Apele terestre	192
La râu	194
Marea	201
Balta, lacul	203
Sorul apelor	204
Apa sâmbetei	205
Podul	205

Munții, dealurile și văile	207
Considerații generale	207
Mina	211
<i>Lumea de sus</i>	215
Cerul	215
Considerații generale	215
Inima cerului	219
Torțile	219
Stâlpii cerului	219
Cerurile	220
Geografia cerului	221
Soarele	221
Luna	224
Stelele	227
Văzduhul	229
Considerații generale	229
Vânturile	230
Ploaia	234
Piatra, grindina	239
Curcubeul	241
<i>Lumea cealaltă</i>	245
<i>Lumea de jos</i>	247
Considerații generale	247
Școala de solomonie	247
Rohmanii, blajinii	249
Paștele blajinilor	250
<i>Cealaltă lume a basmelor</i>	252
Trecerea în lumea cealaltă	252

Coborârea	252
Urcarea	253
Marginea lumii	254
Geografia lumii celeilalte	255
<i>Lumea morților</i>	257
Părăsirea pământului prin moarte	257
Moartea	258
Despărțirea sufletului de trup	259
Locul morții	263
Sicriul (lemnul, tronul, sălașul, copârșeul)	270
Mormântul	274
Cimitirul	283
Pomenile	285
<i>Imagini arhaice ale lumii celeilalte</i>	287
Călătoria în lumea cealaltă	288
Plecarea	288
Drumul	291
Țara fără dor	296
<i>Viziunea creștină a lumii celeilalte</i>	301
Drumul	301
Vămile	302
Podurile	305
Drumul spre iad	309
Iadul	309
Geografia iadului	312
Dracii	315
Raiul	318
Geografia raiului	319
Dumnezeu	321

Îngerii	321
Grădina raiului	323
<i>Spărsitul lumilor</i>	327
<i>Pământurile</i>	329
<i>Judecata de pe urmă</i>	333
Bibliografie	339